

SECCIÓ DE SENDERS

AE TALAIA

GR-177 - LA RONDA DEL MOIANÈS

**6a Etapa : COLLSUSPINA – COLL DE NOALARD – COLL DE MAS GÜELL
L'ESTANY – SANT MIQUEL – CARRETERA DE SANT JOAN D'OLÓ**

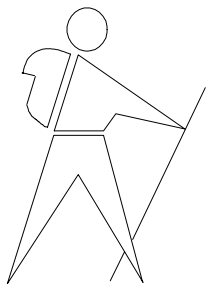
18 de novembre de 2012

HORARI PREVIST

Sortida de la Plaça de l'Estació de Vilanova i la Geltrú.	7 h
Collsuspina. Esmorzar.	8 h 30 min
Sortida amb autocar cap al Coll de Nualard.	9 h
Coll de Nualard. Inici de l'etapa.	9 h 15 min
Dolmen del Puig Rodó. Reagrupament.	10 h 25 min 10 h 35 min
L'Estany. Reagrupament.	11 h 25 min 11 h 40 min
Sant Miquel. Reagrupament.	13 h 13 h 10 min
Carretera Sant Joan d'Oló. Final d'etapa.	13 h 55 min
Sortida cap a Santa Maria d'Oló.	14 h
Santa Maria d'Oló. Dinar i visita.	14 h 15 min
Sortida cap a Vilanova.	17 h
Vilanova i la Geltrú.	18 h 30 min

Notes.-

- ** Esmorzarem a Collsuspina (Cal Bibu 93 820 80 68) i dinarem a Santa Maria d'Oló (Hostal Santa Maria 93 838 50 01; Can Ramonet 93 838 51 39 – 697 20 04 28)).
- ** Tingueu en compte que l'organització sempre **pot modificar aquesta previsió** d'horari en funció de com es vagi desenvolupant l'etapa (**Condicions meteorològiques**, retards o avançaments imprevistos, etc).
- ** Si us plau, sigueu puntuals, respecte els reagrupaments i **vigileu que hi sigui tothom**. Intenteu seguir els horaris previstos, és a dir, **no correu ni aneu massa LENTS !! (Penseu que aneu amb un grup)**.
- ** **Atenció:** Per a qualsevol comunicació amb la Secció el dissabte abans de l'excursió o el mateix diumenge (mitja hora abans de la sortida) **utilitzeu només** el telèfon 606 39 36 34 (Xavier Capdet).
- ** Els vocals coordinadors d'aquesta sortida són **Isidre Poch i Pere Fernàndez**. En tot moment cal respectar les seves indicacions.

SECCIÓ DE SENDERS

AE TALAIA

GR-177 - LA RONDA DEL MOIANÈS

**6a Etapa : COLLUSPINA – COLL DE NOALARD – COLL DE MAS GÜELL
L'ESTANY – SANT MIQUEL – CARRETERA DE SANT JOAN D'OLÓ**

18 de novembre de 2012

DESCRIPCIÓ DE L'ETAPA

Gairebé tot el recorregut d'aquesta etapa es fa per una pista sense gaires desnivells. S'ha neutralitzat (el farem amb autocar) el primer tram de pista asfaltada (~ 2 km) des de Colluspina fins al coll de Noalard (999 m). Després de passar pels colls de Boladeres (991 m) i el coll d'Herbaprima (975 m) arribarem al coll de Mas Güell (945 m) on coincidirem amb el GR-3.

A partir d'ací continuarem conjuntament amb el GR-3 fins a l'Estany. Per arribar-hi passarem pel collet de la Caseta Alta (987 m) i per l'indret on hi ha el dolmen del Puig Rodó (1006 m); ací farem un reagrupament.

Tot seguit començarem a baixar cap a l'Estany passant pels collets de Cantallops (1023 m), de la Bassa Gran (972 m) i Sobirà (916 m). Arribats a l'Estany ens separarem del GR-3 per anar cap al centre del poble on s'aixeca l'admirable monestir de Santa Maria de l'Estany (872 m). Al seu redós farem un breu descans.

A partir de l'Estany pujarem cap al coll de Sant Pere (927 m) i tot seguit baixarem cap al torrent del Boledar (878 m) i l'església de Sant Miquel (773 m) on farem l'últim reagrupament. En el recorregut de l'últim tram de l'etapa passarem per les envistes del Boledar, un magnífic mas amb ermita, i Can Torigues. Finalitzarem l'etapa en arribar a la carretera de Sant Joan d'Oló (640 m); a partir d'ací l'autocar ens portarà fins a Santa Maria d'Oló on dinarem.

TRAM NEUTRALITZAT

Horari Parcial	Horari Total	Distància (km)
0:00	0:00	0,000

Colluspina (901 m). Cruïlla Carrer Major amb la carretera Moià – Vic. Anem en direcció nord, cap les Casetes.

0:04	0:04	0,241
------	------	-------

Barri de les Casetes (911 m). Es deixa un camí i el carrer del Grony a l'esquerra.

0:02	0:06	0,379
------	------	-------

Bifurcació (919 m); hem d'anar per la branca de l'esquerra per anar a passar per davant de can Jan. Seguim el camí de Sant Cugat de Gavadons.

0:04	0:10	0,683
------	------	-------

Cruïlla (939 m); hem de seguir en la direcció que portàvem.

0:04	0:14	0,927
------	------	-------

A l'esquerra deixem l'accés a ca n'Oller (953 m).

0:10	0:24	1,560
------	------	-------

Bifurcació (987 m). La branca de l'esquerra és l'accés al mas Noalard; nosaltres seguim per la pista.

0:07	0:31	2,020
------	------	-------

Bifurcació (999 m). Deixem la branca de la dreta que segueix cap a Sant Cugat de Gavadons; continuem per la de l'esquerra amb sòl de terra.

DESCRIPCIÓ DE L'ETAPA

Horari Parcial	Horari Total	Distància (km)
-------------------	-----------------	----------------

0:00	0:00	0,000
------	------	-------

Coll de Noalard (999 m) on hi ha una cruïlla de camins. La branca de la dreta va cap a Sant Cugat de Gavadons; nosaltres anem per la branca de l'esquerra amb sòl de terra.

0:08	0:08	0,538
------	------	-------

Bifurcació (976 m); hem de seguir per la branca de l'esquerra, és el Camí de l'Estany.

0:09	0:17	1,141
------	------	-------

Collet de Bolederes (991 m). Es deixen trencalls a dreta i esquerra i es continua en la mateixa direcció. A la dreta ara hi tenim un camp.

0:09	0:26	1,766
------	------	-------

Collet d'Herbaprima (975 m); deixem un trencall a la dreta.

0:20	0:46	2,964
------	------	-------

El camí fa un marcat revolt cap a l'esquerra tot deixant trencalls a la dreta (956 m).

0:04 0:50 3,335

Coll de Mas Güell (945 m). Cruïlla; en aquets punt coincideixen el GR-177 i el GR-3. A partir d'ací els dos senders van plegats fins a l'Estany seguint per la branca de la dreta; el GR-3, procedent de l'Estany, segueix cap a Moià per la branca de l'esquerra.

0:08 0:58 3,869

La Caseta Alta queda a l'esquerra del camí (952 m). Des d'aquest lloc es gaudeix d'una gran panoràmica: Al sud es veuen les rodalies de Moià, Montserrat i Sant Llorenç del Munt; al nord es pot veure una bonica vista del Pirineu.

0:06 1:04 4,265

Collet de la Caseta Alta (987 m). Cruïlla de camins; se segueix per la branca de l'esquerra.

0:05 1:09 4,592

A l'esquerra (1006 m) deixem un camí que porta al **Dolmen del Puig Rodó** que està a uns 100 metres.

0:15 1:24 5,607

Collet de Cantallops (1023 m). Bifurcació; hem d'anar per la branca de la dreta.

El corriol de l'esquerra porta al cim del Puig Rodó (1057 m), el cim més alt de la zona. Des del cim es gaudeix d'unes vistes panoràmiques del Moianès. Es pot veure l'observatori astronòmic de la Montjoia.

0:15 1:39 6,422

Collet de la Bassa Gran (Hi ha un pal indicador) (972 m) Se'ns uneix un camí per l'esquerra.

0:09 1:48 7,209

Coll Sobirà (916 m). Deixem un camí a la dreta.

0:05 1:53 7,518

Bifurcació (886 m). Anem per la branca de l'esquerra; la de la dreta va cap a Betlem. Hi ha un pal que indica la direcció d'un mirador.

0:04 1:57 7,826

Arribem a la carretera C-59 que puja de Moià (870 m); la seguim cap a l'esquerra. Hi ha un monòlit del GR-3; ací el deixem.

0:05 2:02 8,125

Centre de l'Estany (872 m); més endavant a l'esquerra hi ha la plaça del Monestir i a la dreta el carrer Major. Hem d'anar pel carrer Dr. Errando i continuar, seguint les indicacions d'un pal senyalitzador, pel carrer de Sant Pere, que primer puja suaument i després amb fort pendent.

0:05 2:07 8,466

Per la dreta se'ns uneix el carrer del Serrat. A l'esquerra queda Cal Noguera.

0:04 2:11 8,703

Collet de Sant Pere (927 m). Cruïlla de pistes; se segueix per la segona de l'esquerra, direcció nord-oest.

0:05 2:16 9,118

Bifurcació (907 m); hem d'anar per la branca de la dreta.

0:04 2:20 9,551

Bifurcació (891 m): hem de seguir per la branca de l'esquerra.

0:04 2:24 9,735

Travessem el torrent del Boledar (878 m).

0:05 2:29 10,248

Bifurcació (866 m) Hem de seguir per la branca dreta (Pal indicador del GR-151).

0:09 2:38 10,881

Bifurcació (849 m). Seguim per la branca esquerra (Pal indicador Coll de Torn).

0:20 2:58 12,103

Bifurcació. (808 m); Deixem el trencall esquerra que va cap el projecte d'urbanització de Can Rubís (Pal indicador).

0:10 3:08 12,660

Pal indicador Serrat de Rubís-la Rovirosa.

0:12 3:20 13,331

A la dreta (773 m) queda el camí que va cap a les ruïnes de l'església de **Sant Miquel**. Seguim endavant; el camí fa un revolt cap a l'esquerra i després un cap a la dreta; deixem un parell de trencalls a l'esquerra.

0:20 3:40 14,823

A esquerra deixem el camí que va cap a la Rodoreda (685 m), un magnífic mas amb ermita. Més endavant deixem un trencall a la dreta.

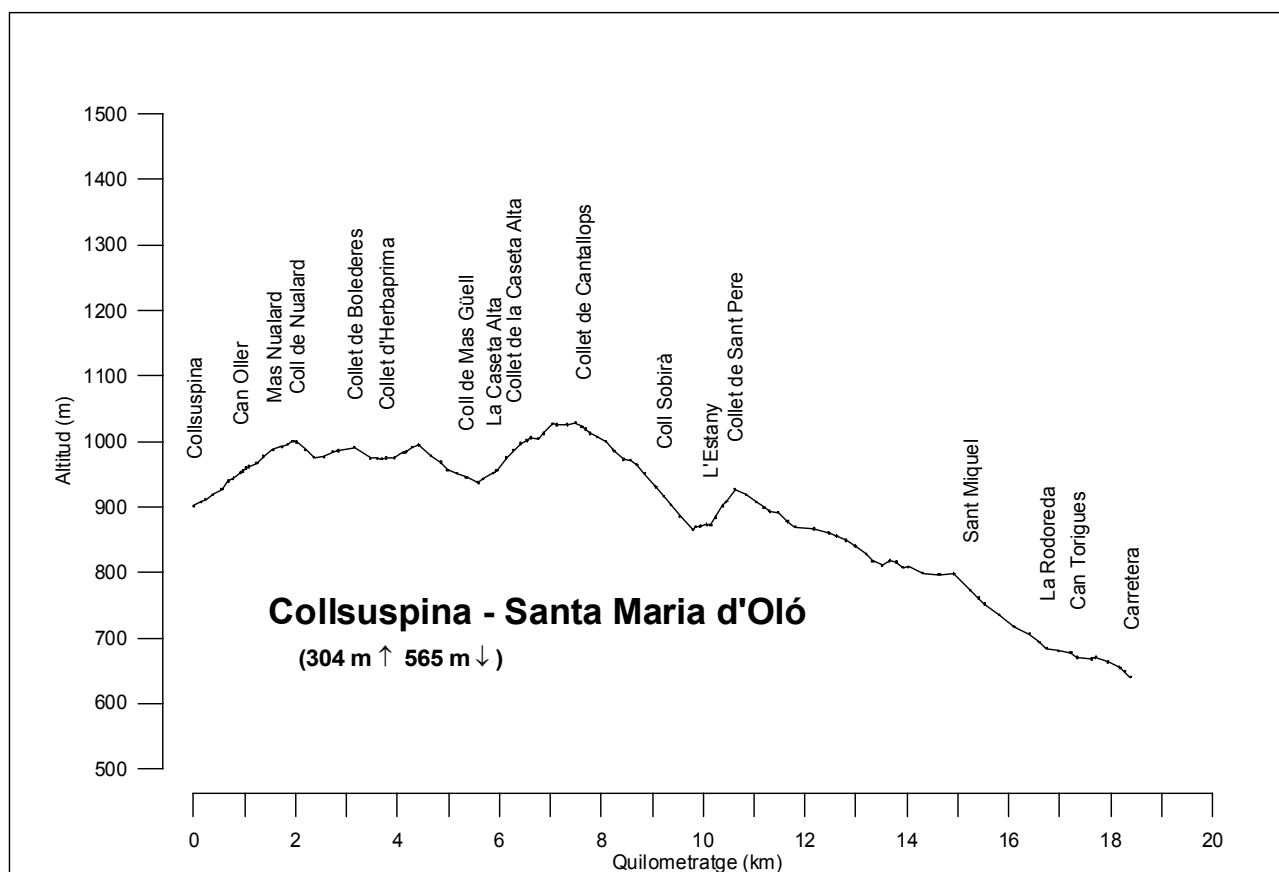
0:12 3:52 15,702

Per l'esquerra (668 m) se'ns uneix un camí que ve del mas de Can Torigues.

0:11 4:03 16,463

S'arriba a la **Carretera de Santa Maria d'Oló a Sant Joan d'Oló** (640 m). Ací finalitzem l'etapa.

Equip de preparació: Joan Andreu, Xavier Capdet, Pere Fernández, Isidre Poch (2012-11-07)

L'ESTANY

El municipi de l'Estany, de 10,11 km², és un dels més petits de la comarca del Bages. Limita a l'est amb el municipi de Muntanyola (Osona), al sud amb el de Moià i a l'oest i el nord és abraçat pel terme de Santa Maria d'Oló.

El municipi té com a centre una ampla vall encaixada entre les petites serres del Gaig i de Puigmartré, per la part de ponent, i els vessants septentrionals de Montjoia i la serra de la Barra, o de la Costa, a llevant, d'altituds que van dels 933 m als 972 m. Una mica més apartats presideixen la vall, pel nord-oest i pel sud-est respectivament, el puig de la Caritat (1.008 m) i el Puig Rodó (1.057 m), aquest ja dins els límits de Moià.

El municipi sobrepassa l'àmbit de la vall pels costats nord i sud, on es troben algunes de les poques masies del terme. Aquesta vall central es troba a una altitud mitjana de 870 m, i és per tant la més enlairada de la contrada moianesa.

A conseqüència de l'entollament d'aigües que s'hi produïa, anys enrere el centre de la vall era un llac o petit estany. Aquest fenomen era degut tant a la configuració geogràfica de la vall com a la pluviositat més elevada d'aquest sector moianenc, que té una mitjana de precipitació anual de 700 mm, i a la natura impermeable de l'argila del sòl, que difícilment absorbeix l'aigua. D'altra banda, la petita conca de la vall feia que les aigües no tinguessin prou força per a obrir-se camí vers el nord-est, que és cap on desemboca la vall. Aquest estany natural o gran aiguamoll és el que va donar el nom a la vall que és esmentada els anys 927 i 951 com a *Stangoo Stanio*.

L'estany o aiguamoll afavoria l'agricultura del veïnatge i la caça, però també era un focus de mosquits i de febres quartanes, i per això fou dessecat el 1554 gràcies a una mina o gran claveguera que hi féu construir l'abat Carles de Cardona i que fou allargada el 1735. Aquesta notable obra d'enginyeria té uns 300 m de llargada, i les aigües que treu del centre de la vall, les quals feien anar l'antic molí dels canonges, o molí del Grau, originen un petit torrent, anomenat de les Fonts de la Sala, que sota Rocafort s'uneix a la riera d'Oló.

El terme comprèn, a més del poble de l'Estany, cap administratiu, la caseria del Raval del Prat (o Caputxins) a l'extrem sud del municipi, i una munió de masos entre els quals es destaquen el del

Grau, la Carrera, el Castell, el Masot, Puigmartre, la Crossa i el Senties, i altres més petits com Cal Costa, Cal Jan, Cal Parella, la Caseta del Senties, el Molí del Grau, el Molí del Castell i les Casetes del Coll de la Crossa o de Sant Pere.

El poble de l'Estany (870 m) es va formar vers ponent del monestir i tenia com a centre una antiga capella dedicada a santa Cecília, l'emplaçament de la qual és recordat ara per una placa. El poble conserva encara moltes cases antigues de pedra, amb portals adovellats o de llinda plana, que evocuen l'arquitectura dels segles XVII i XVIII.

Sobre la població ressaltava també el mas del Grau, amb una galeria porticada. El clima fresc de l'estiu ha estat la causa de la construcció de torres i fins de petits nuclis residencials vers la serra de la Costa i entorn de la població. Aquest estiu data ja del principi de segle XX i entre els primers que en gaudiren destaca el Dr. Vilardell, que transformà en un sector residencial l'antic molí del Grau i els seus voltants.

MONESTIR DE SANTA MARIA DE L'ESTANY

El monestir de l'Estany, una de les principals abadies canonicals del país que ha mantingut el conjunt monumental més sencer, fou fundat el 1080 pel bisbe de Vic, Berenguer Sunifred de Lluçà, amb un grup de canonges joves de Vic i altres dels voltants que acceptaren la reforma canonical augustiniana, que refusaven els canonges catedralicis.

Es va fundar en un alou o domini que havia estat donat el 990 a l'Església de Vic, però que els successors del donador usurparen més tard, fins que Guillem Ramon de Taradell, un nét del donador, el restituí a l'Església de Vic. Inicialment el seu territori pertanyé a la veïna parròquia de Sant Feliu de Terrassola i el terme del castell d'Oló, però els canonges obtingueren que els fos sotmesa la parròquia de Sant Feliu, i segles més tard, el 1364, l'abat comprà el castell i tot el terme d'Oló.

Tot seguit després de la seva fundació, i gràcies a l'empenta del seu primer prior i després abat, Bernat Compar (1086-1122), el monestir de l'Estany fundà filials a Sant Celoni, a Sant Pere dels Arquells, a Santa Maria de Caselles (Fonollosa) i a Arraona (Sabadell) i estengué la reforma cano-

nical augustiniana a la seu de Manresa, a Lluçà i a altres monestirs canònics del país. El seu prior i abat era considerat membre del capítol catedralici de Vic i, en absència del bisbe, presidia les celebracions en determinades festes. També tenia setial a les Corts de Catalunya.

L'empenta inicial de la nova comunitat la portà ben aviat a alçar una nova gran església canònica, que fou consagrada el 1133, i a emprendre tot seguit la construcció del claustre, que durà de mitjan segle XII a la fi del segle XIII.

L'Estany tingué una trajectòria de vida ascendent fins al darrer quart del segle XIV. Els seus priors esdevingueren definitivament abats a partir del 1264, i governaren una comunitat de dotze canonges, catorze sacerdots beneficiats i un grup de servents que sovint oscil·là en els deu o dotze. Els bisbes de Vic uniren a la canònica de l'Estany unes vint esglésies, entre les quals, les moianeses de Moià, Castellterçol, Rodors, Ferrerons, Terrassola i Sant Julià d'Úixols, i els seus abats esdevingueren senyors d'un gran patrimoni, estès principalment pel Bages i Osona, però en el qual es trobaven també terres situades a l'Anoia, la Segarra, el Vallès Oriental i l'Occidental, el Penedès i el Baix Llobregat. Els abats foren també senyors de castells i jurisdiccions, en especial a Castellcir, Muntanyola, Castellterçol i Oló.

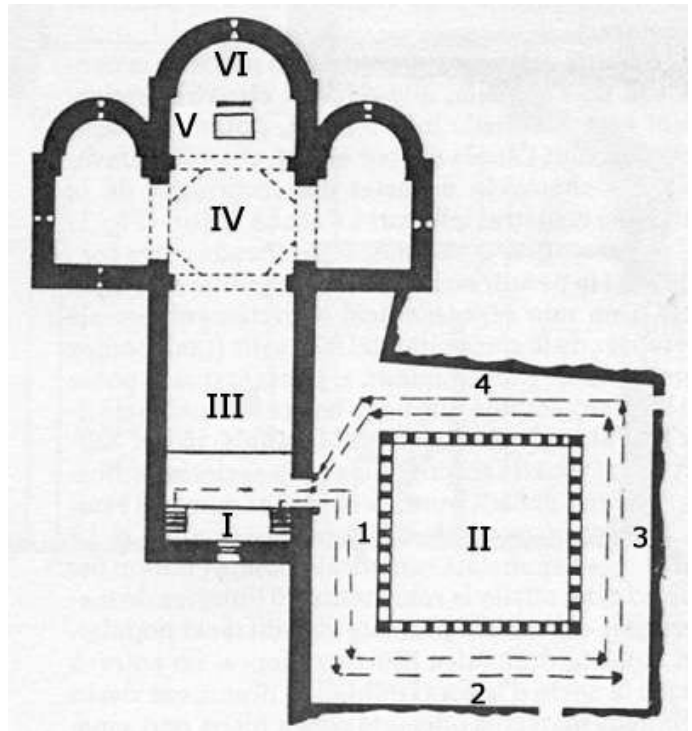
Fou precisament la compra del gran terme d'Oló, el 1364, el que marca l'inici de la decadència del monestir, tant per l'endeutament que aquest contragué per aplegar els 200.000 sous que valia el castell i el terme, com per la rebel·lió que això ocasionà a Oló i que fou causa del setge i la destrucció del monestir el 15 d'agost de 1395. A causa d'això es dispersà la comunitat, i entre el 1398 i el 1410 visqué a Castellterçol, a Sabadell i a Manresa. Després d'un curt retorn a l'Estany entre el 1410 i el 1420 novament esclataren discòrdies i l'abat passà a residir a Manresa entre el 1420 i el 1433. L'any 1436 la comunitat tornava a residir a l'Estany, però el monestir es trobava ruïnós i les rendes eren mal administrades; per a més desgràcia un terratrèmol que tingué lloc a la nit del 24 de maig de l'any 1448 féu caure la volta de l'església.

Del 1450 en endavant es nota un gran esforç de restauració, però la comunitat es reduí a vuit canonges i uns pocs beneficiats i, d'altra banda, la gestió d'abats comendataris a partir del 1467 féu que el monestir no recuperés mai més la seva antiga esplendor i visqués una etapa grisa fins a la seva definitiva secularització el 1592. A partir del 1596 el títol abacial antic es convertí en arxiprestat i aquest fou unit a la rectoria de Moià. El 1626, quan es recuperà la dignitat de col·legiata, restaven alguns canonges seculars a l'Estany. El 1775 es convertí en parròquia.

L'església i el claustre de l'Estany, declarats monument històrico-artístic nacional el 1931, centren encara un notable conjunt d'edificacions monàstiques que són l'atractiu de l'Estany. L'església és bàsicament l'edifici consagrat el 1133, compost d'una nau, creuer i tres absis a la part de llevant. Té un elegant cimbori al punt d'enllaç de la nau amb el creuer, sobre el qual reposa el campanar, refet després del terratrèmol del 1448, que el féu caure sobre la volta de la nau i fou causa de l'esfondrament.

Aquesta església havia estat transformada i mutilada a partir del segle XV, però una seriosa campanya de restauració empresa pel Servei de Monuments de la Diputació de Barcelona, dirigida per l'arquitecte Camil Pallàs, li va retornar la seva primitiva bellesa entre el 1966 i el 1970. Unida a l'església, a migdia, hi ha l'antiga sala capitular o capella de Sant Nicolau, ara capella del Santíssim.

El claustre, comunicat amb l'església per un portal gòtic del segle XVI, s'estén per la part de migdia, entre l'església, l'antiga sala capitular i la resta de dependències canonicals. Té un pla quadrat força regular i cada galeria té deu arcs que reposen sobre nou parells de columnes, excepte als angles, on hi ha un conjunt de cinc columnes. Té un total de 72 capitells, d'excel·lent conservació, gràcies a la bona qualitat de la pedra. Té un sostre embigat, per bé que hi ha indicis que abans era cobert amb voltes.

La seva construcció durà almenys un segle i mig, i per tant hi ha diferències en els temes iconogràfics, però el conjunt de l'obra i les filigranes del cisell dels escultors el fan digne d'una detallada visita. A l'ala propera a l'església, la més primitiva, hi ha escenificada tota la vida de Crist, del Naixement al Calvari, i altres temes al·legòrics de la Redempció de la humanitat. L'ala de llevant té molta varietat de temes, però es destaquen els temes profans com l'escena d'unes esposalles i d'un matrimoni, uns joglars, una noia que es pentina, escenes de caça, etc. A les altres ales i als capitells que donen al pati interior hi ha essencialment temes de bestiar, de flora, de motius geomètrics o heràldics.

Envolten el claustre les antigues dependències, ara destinades a rectoria, a biblioteca pública i a museu. Aquest museu, inaugurat el 1968, ocupa sis sales on es guarden uns dos milers de peces minuciosament catalogades; d'aquestes mil són pergamins dels segles XI al XVI on està recollida la història del monestir, la resta són còdexs, ceràmica, orfebreria, mobles, objectes religiosos, sarcòfags, etc. Entre altres elements cal destacar el llibre Vida de Jesucrist, escrit al segle XV pel mestre Francesc Eiximenis, i la Creu Processional del segle XVII, d'argent, que fou robada l'any 1981 per la banda d'Eric "el belga", recuperada mesos després.

Les construccions monàstiques s'estenien vers ponent, i la que ara és la placeta del monestir, amb la casa del comú a un costat, era abans un altre pati interior envoltat de les dependències o cases dels antics canonges cellerer, hospitaler, cambrer, etc.

SANTA MARIA D'OLÓ

El municipi de Santa Maria d'Oló està situat a l'extrem nord-est de la comarca del Bagès, al Moianès, en territori molt accidentat, drenat per les rieres Gavarresa i d'Oló, principalment, i també per la de Malrubí, afluent de la primera.

Limita al nord amb el terme Sant Feliu Sasserra i els termes osonencs d'Oristà i l'enclavament de Muntanyola, a l'est amb Santa Eulàlia de Riuprimer i Muntanyola (ambdós d'Osona), l'Estany i Moià i al sud-oest i l'oest amb Avinyó.

El terme comprèn, a més del poble de Santa Maria d'Oló, cap administratiu, els pobles de Sant Feliu de Terrassola, de Sant Joan d'Oló i de Sant Vicenç de Viladassau, els ravals de la Rovirola i de Santa Eulàlia, les caseries de la Frau i el Pla de Gassetes i el despoblat del Carrer de Peucalcó.

El poble de Santa Maria d'Oló es va formar inicialment dalt del turó ocupat pel castell i l'antiga església parroquial. Fins a mitjan segle XIV hi havia allà un petit nucli o sagrera que va desaparèixer gairebé del tot a la fi del segle XIV, ja que només hi restaren tres o quatre famílies. Quan les cases no van tenir cabuda a dalt del puig del castell, es van construir al llarg del camí que hi condueix.

De l'antic castell, resta part d'una torre i murs amb aparell d'espiga (*opus spicatum*), on hi ha una placa de pedra amb una inscripció feta al segle XVIII que diu: “*És castell d'Oló*”. La vella església parroquial de Santa Maria fou construïda vers el 1646 i ocupa el mateix solar d'unes altres esglésies consagrades el 999 i entorn el 1166. És un edifici de pedra, de nau amb capelles laterals i un campanar esvelt, que guarda encara el retaule major fet el 1663. Va ser reformada al principi de la dècada de 1990. Entorn de l'església hi ha velles cases amb llindes de pedra treballades, com també n'hi ha en el costerut carrer que hi porta.

L'església nova va començar-se a construir vers el 1950 i es va beneir el 1963. La seva construcció va anar a càrrec del matrimoni Roger-Vidal. Fou ideat per l'arquitecte Manuel Puig i Janer i decorat per Josep Artigues i Basté. És un edifici modern de línies atrevides per al seu temps, ple de simbolismes i bellament decorat. L'església és dedicada a l'Assumpció de la Mare de Déu.

El terme d'Oló té importants masies amb elements arquitectònics dels segles XVI al XVIII, com el Ciuró, amb una esvelta torre, la Rodoreda, Torroella, Torigues, Prat d'Orriols, Rojans, Altimires, la Riera, Berengueres, la Torre, Montcabrer, vinculat a les lluites feudals del castell d'Oló i que té una

antiga torre de defensa, el Pla, la Pinosa, el Güell, l'Alou, la Sala, Bojons, Vilanova, l'Espinalt, el Bosc Torrecuça i Vilagú, aquestes tres últimes en estat ruïnós. En conjunt, formen un veritable mostrari de la construcció rural dels segles passats i indiquen l'esplendor que tingué la pagesia del terme.

Prop d'aquests masos o disperses pel terme hi ha les velles capelles: Sant Miquel, romànica, vers el límit d'Oló amb l'Estany, Sant Pere d'Orriols, el Roser del Mas Torigues, Sant Agustí de la Riera, Santa Creu de la Rodoreda, els Dolors del Mas Clapers i Sant Francesc de Torroella. Té molt d'interès l'església de Sant Jaume de Vilanova.

A Sant Joan d'Oló hi ha un magnífic comunidor amb una història força interessant.

BIBLIOGRAFIA

- ** GR-177. La Ronda del Moianès. Grup Excursionista Moianès Independent.
- ** Institut cartogràfic de Catalunya
<http://www.icc.cat/>
- ** Enciclopèdia Catalana
<http://www.enciclopedia.cat/>
- ** L'Estany
<http://www.estany.cat/>
- ** Santa Maria d'Oló
<http://www.olo.cat/>
<http://coneixercatalunya.blogspot.com.es/2007/07/el-comunidor-de-sant-joan-dol.html>

Agustí Poch, novembre de 2012